

Dygdetik

Föreläsning 12

- De normativa teorier som vi hitintills pratat om fokuserade på vad man bör (och inte bör) *göra*—vilka *handlingar* som är rätt (eller fel)
- I dygdetiken är det centrala istället hur man skall *vara* som person—personens *karaktär*
- Istället för att fråga ”Hur bör man handla?” eller ”Vad är rätt?” så skall vi fråga:
”Hur är en moraliskt god person?”

2

En **”dygd”** är ett personligt *karaktärsdrag* som ...

1. ... manifesteras i ett *vanemässigt* beteende, och
2. ... är *bra* eller *berömvärt*

Ibland sägs det också att en dygd är ett karaktärsdrag som ...

3. ... det är *bra för* en person att ha

Motsatsen till en dygd är en *”last”*—Alltså, ett *dåligt* karaktärsdrag; dåligt för personen att ha

3

Det finns dygder (och laster) som är knutna till vissa *roller*

Ex:

- En bra bilmekaniker är *skicklig*, *noggrann* och *ärlig*
- En god lärare är *kunnig*, *välartikulerad* och *tålmodig*
- En god student är ..., En bra mamma är ..., En bra chef är ..., osv.

De dygder (och laster) som förknippas med bilreparationer är inte de samma som förknippas med undervisning, mödraskap, etc.

4

- Men de *moraliska* dygderna är mycket mer *allmänna*; det är *inte* de dygder som kännetecknar en viss roll, utan de som kännetecknar *bra personer som sådana*

- En *bra person* är [lista på moraliska dygder]
- En *dålig person* är [lista på moraliska laster]
- En *moralisk dygd* är alltså ett karaktärsdrag som kännetecknar en *moraliskt god person*

5

- Men *vilka* är de moraliska dygderna (och lasterna)?

- En tillfredställande dygdetik teori måste ge en *förteckning* över dygderna
- Ett sätt att närma sig denna fråga är att tänka på vilka karaktärsdrag man *uppskattar hos personer man tycker om* (och vilka karaktärsdrag man *ogillar hos personer man inte tycker om*)

6

Några kandidater:

Dygder:

Ärlighet, generositet, mod, tolerans, måttlighet, arbetsamhet, hänsynsfullhet, pålitlighet, lojalitet, vänlighet, vishet, självförtroende, medkänsla, hövlighet, tålmod, ...

Laster:

Oärlighet, snålhet, feghet, intolerans, omåttlighet, lathet, hänsynslöshet, opålitlighet, illojalitet, ovänlighet, dumhet, bristande självförtroende, okänslighet, ohövlighet, otålighet, ...

7

”Den gyllene medelvägen”

Enligt Aristoteles är dygderna medelvägar mellan två laster som kännetecknas av *överskott* och *brist*

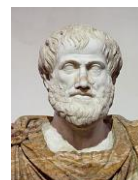
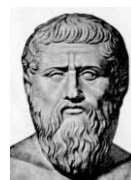
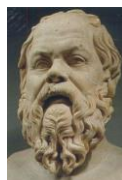
Ex:

- Dygden *generositet* är medelvägen mellan lasten *snålhet* och lasten *slöseri*
- Dygden *mod* är medelvägen mellan lasten *feghet* och lasten *dumdriftighet* (övermod)

8

- En annan viktig aspekt i dygdetiken (som Rachels missar lite) är att karaktär är någonting som behöver ”odlas”
- Man kan inte bli dygdig över en natt. Att bli en dygdig person är därför någonting som kräver *träning* och *erfarenhet*
- Det räcker inte att utföra någon god handling då och då—dygden måste bli en inarbetad del av din karaktär, ett *stabil* personlighetsdrag

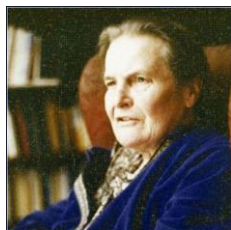
Antika tänkare som Sokrates, Platon och Aristoteles var dygdetiker

Det dygdetiska tänkandet föll dock i glömska och det är först på senare tid som vissa nutida filosofer har försökt väcka liv i dygdetiken igen

10

Denna nystart för kom framförallt med en inflytelserik artikel från 1958 av Elisabeth Anscombe

Hon riktar en skarp kritik mot den ”Moderna moralfilosofin”

- Anscombe (som visserligen var djupt religiös) menade att den moderna (sekulära) moralfilosofin bygger på ett stort misstag
- Den bygger på föreställningen om en ”lag” (”morallagen”) utan en ”lagstiftare” (Gud)
- Begrepp som *skyldighet*, *plikt*, *det rätta*, (*moraliskt förbjudet*, *tillåtet*, etc. är ”rester” från en föråldrad religiös etik

- Vi bör därför ge upp dessa begrepp och återvända till det antika synsättet (framförallt Aristoteles) och låta dygderna återigen inta den centrala platsen i etiken
- Vi måste alltså sluta att prata om: *moraliska principer, bör, plikt, rätt/fel, rättigheter/skyldigheter, moraliska "lagar"/handlingsregler, moraliskt tillåtet/förbjudet, etc.*
- Och istället prata om *ärlighet, mod, generositet, etc.*

Ex: Ta det här med *att ljuga*

- Vi skall inte säga att det är *fel*, eller moraliskt *förbjudet* ...
- ... utan istället att *ärlighet är en dygd*
- En ärlig person ljugar inte; och detta är inte för att det skulle strida mot en princip/regel/lag, etc. utan för att det är så en ärlig person är

14

Har då dygdetiken *ingenting* att säga om hur man bör *handla i enskilda situationer*?

Två dygdetiska alternativ:

1. Nej, etiken handlar bara om hur man skall vara som person, och kan inte säga ngt om enskilda handlingar
2. Jo, vi kan prata om rätta handlingar *i överförd bemärkelse*. Man skall handla på det sätt som en dygdig person skulle handla i en viss situation

Fördelar med dygdetiken:

- De moralteorier (mest tydligt utilitarismen) som kräver att man skall vara *opartisk* i alla lägen, och bry sig lika mycket om alla, hotar våra personliga relationer
- Dygdetiken undviker detta problem. En dygdig person är inte alltid *opartisk*. Tvärtom, en dygdig person är lojal mot sin familj och sina vänner, etc.

15

- Enligt Rachels egen "minimiuppfattning" måste man alltid ta hänsyn till varje individs intressen *på ett opartiskt sätt*
- Men detta kan ifrågasättas utifrån ett dygdetiskt perspektiv
- En moraliskt god person är ibland *partisk*. Hon bryr sig om sina vänner, tar speciell hänsyn till sina egna barn, ställer upp för "de sina", etc.

- Dygdetiken kan ge en bra förklaring av detta (som saknas i t.ex. utilitarismen)
- Det finns *både* "partiska" och opartiska dygder: att vara lojal mot vänner och familj är en bra sak, men att vara rättvis är också en bra sak
- Kanske kan man säga att vissa dygder hör hemma i den *privata* sfären medans andra dygder tillhör den *offentliga* sfären?

Fundera!

- Rachels anser vidare att man bör bry sig om andra människors intressen *av samma skäl* som man bryr sig om sina *egna* intressen
- Men behöver man verkligen *ge moraliska skäl* för att bry sig om sina egna intressen?
- En relaterad fråga: Behöver man ge moraliska skäl för att bry sig mer om ens nära och kära än om främlingar?

En annan fördel med dygdetiken:

- Teorier som fokuserar på skyldigheter, plikter, etc., ger oss fel bild av de *motiv* som en moralisk person handlar på basis av
- Även om någon handlar rätt så är det något fel med detta om motivet var *ren plikt känsla* (som hos Kant)
- Dygdetiken ger en bättre bild av våra motiv: en dygdig person handlar inte utifrån plikt utan gör vad hon gör *för att hon är en god person*

Ex:

- Tänk dig att du ligger på sjukhus och att du får besök av Pelle
- Du säger ”Du är allt en god vän, Pelle, som kommer och hälsar på”
- Men Pelle svarar att han kom enbart för att det är hans *plikt*
- Då är det något tveksamt med Pelles *motiv!*
- Eller?

Varför är dygderna bra?

- Tänk på en klassiskt dygd, ärlighet. *Varför* skall man vara ärlig?
- Det räcker inte med att säga att ärlighet är en dygd. Vi vill veta *varför* ärlighet är en dygd (och varför oärlighet är en last)
- Ett svar: Dygderna är bra eftersom *den som är dygdig har ett bättre liv*

22

Tanken är att vi behöver dygderna för att kunna leva ett gott liv:

- Mod är bra att ha för att vi alla möter faror
- Generositet är önskvärt eftersom det alltid finns de som behöver hjälp
- Ärlighet behövs för att mellanmänniska relationer skall fungera
- Lojalitet är nödvändigt för vänskap och kärlek
- Etc.

- Aristoteles hade denna syn och han hade också en teori om vari **”det goda livet”** består
- Att vara dygdig är enligt Aristoteles inte bara ett *medel* till ett gott liv utan ett gott liv *består* i att vara dygdig
- Det goda livet är det liv som består i ”aktivitet som är i enlighet med dygden”

24

- Det *mänskligt* goda livet är det liv som är i enlighet med den *mänskliga naturen*—med människans ”naturliga syfte”
- Detta hänger samman med den **teleologiska världsbilden**: att *allting i universum har ett syfte* och strävar mot ett visst mål, sin ”naturliga plats”
- Precis som syftet med en sax är att den skall klippa, och syftet med en bilmekaniker är att laga bilar, så har *människan* som sådan också ett syfte—en funktion

25

- Om syftet med en *sax* är att den skall klippa, så är en *bra* sax en sax som är skarp, stabil, rak, tålig...
- Om syftet med en *mekaniker* är att laga bilar, så är en *bra* mekaniker en som är effektiv, noggrann...
- Om syftet med ett hjärta är att pumpa blod, ...
- Etc.

- Om *människans syfte* är [???], så är en *bra* människa en som är ärlig, lojal, generös, modig...
- Enligt Aristoteles är människan framförallt en *förnuftig* och *social* varelse
- Därför är det bra för oss att ha *de dygder som utmärker ett rationellt och socialt liv*
- (Notera: Detta står i strid med ”Humes lag”)

27

- Föreställningen att det finns syften och målsättningar inbyggda i själva naturen (teleologiska världsbilden) har antika rötter (förknippas med Aristoteles)
- Precis som det finns *naturliga fakta om hur saker och ting är* (som fysikens, kemins och biologins lagar) så antas det också finnas *naturliga fakta om hur saker bör vara*
- Detta är en form av *naturalism*

- Som Rachels påpekar så står den teleologiska världsbilden i strid med modern vetenskap
- Efter Galileo, Newton och Darwin så kan vi förklara naturfenomen utan hänvisning till några *syften* eller *målsättningar* inneboende i naturen
- Få accepterar idag att människan har ett naturligt syfte. Hur saker *bör* vara ses inte längre som en del av den ”naturliga ordningen”

Andra svar på varför dygden är bra:

1. Genom att vara dygdig så gynnar man sina egna intressen
2. Genom att vara dygdig så främjar man den allmänna lyckan
3. Vissa dygder är nödvändiga för att vi skall kunna leva tillsammans i fred och samarbete med varandra

30

”Ofullständighetsproblemet”:

- Dessa svar tycks dock gå *bortom dygdetiken* och hänvisa till någon *annan* etisk teori (etisk egoism, utilitarism, eller kontraktsteorin)
- Enligt Rachels visar detta att dygdetiken *inte kan vara en fullständig etisk teori* som står på sina egna ben
- Den kan bara vara en *komponent* i en mer omfattande teori

31

En annan del av ofullständighetsproblemet:

- ”Var snäll, var ärlig, var tålmodig, var generös, etc.” ger *inte tillräcklig vägledning* för att besluta hur man skall handla i enskilda situationer
- Speciellt problematisk blir det i *dilemmasituationer*: vad en *ärlig* person och vad en *lojal* person skulle göra kanske hamnar i konflikt, vad skall man då göra?

32

Ex:

- Tänk på en situation där ett ärligt svar skulle innebära att du sviker en vän
- Då finns en konflikt mellan vad en ärlig person skulle göra och vad en lojal person skulle göra
- Dygdetiken ger oss ingen vägledning här

- Dygdetiker skulle kunna svara att Rachels förutsätter vad som skall bevisas
- Rachels kräver att en tillfredställande etisk teori måste tala om för oss hur man bör handla i enskilda situationer
- Men dygdetiker säger ju att etiken istället handlar om karaktär—måste verkligen en etisk teori ge handlingsvägledning i varje situation?

- En dygdetiker skulle vidare kunna hävda att det helt enkelt inte alltid finns ett rätt svar på hur man bör handla i en viss situation
- Det kanske finns *genuina* moraliska dilemman: situationer där det inget alternativ är det rätta—vad man än gör i situationen så är det fel el. dåligt
- Andra etiska teorier kan inte förklara detta

Är dygderna samma för alla?

- En annan fråga som dygdetiker måste besvara är om dygderna är desamma för alla människor eller om detta kan variera beroende på *samhälle, kultur, tidsepok, social status/roll*, etc.
- Ett svar: människor är så pass lika att det finns karaktärsdrag som är bra för *alla* människor

Ex:

- Mod är bra för alla eftersom det alltid kommer att finnas faror som måste hanteras
- Generositet är bra för alla för att det alltid kommer finnas folk som behöver hjälp
- Ärlighet är alltid bra för att annars kan människor inte leva tillsammans
- Etc.

Fundera!

1. Är människor tillräckligt lika för att samma karaktärsdrag skall vara dygder för alla?
2. Är olika samhällen, kulturer, tidsepoker tillräckligt lika för att samma karaktärsdrag skall vara dygder? Eller är dygderna olika beroende på samhälle, kultur, tid, etc.?
3. Är mannens och kvinnans dygder desamma?